

Simpozij o Janezu Bleiweisu.

Foto: Arhiv ZRC SAZU, Ljubljana, november 2018.

POROČILO S SIMPOZIJA O JANEZU BLEIWEISU Ljubljana, 20. in 21. november 2018

Med t. i. »očete naroda«, ki so pomemben gradnik vsake nacionalne države, spada tudi Janez Bleiweis. Navdih za simpozij z naslovom Janez Bleiweis, Novice in modernizacija slovenske družbe, ki so ga 20. in 21. novembra 2018 ob 210-letnici njegovega rojstva pripravili na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti (SAZU), so bili po izjavi Marije Stanonik njegovi uredniški pripisi v *Kmetijskih in rokodelskih novicah*.

Danes Bleiweisa poznamo predvsem po njegovem odnosu do Prešerna. Z namenom, da bi njegovo življenje in delo osvetlili in ovrednotili z vidikov sodobnega zgodovinskega pisja, etnologije, jezikoslovja, literarne vede, medicine, teologije in veterine, so člani organizacijskega odbora, v katerem so bili Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Slovenska matica oziroma Inštitut za novejšo zgodovino, Zveza zgodovinskih društev Slovenije in Gorenjski muzej v Kranju, predlagali in sestavili dokončni seznam na simpoziju predstavljenih referatov.

Janez Bleiweis, ki v strokovni in znanstveni javnosti velja za enega od utemeljiteljev slovenskega naroda, spodbujevalca razvoja gospodarstva, zdravstva in živinoreje v 19. stoletju, po mnenju stroke v našem prostoru še vedno ni deležen dostojne obravnave. Ob maloštevilnih dosedanjih razstavah in izdani znanstveni literaturi je tokratno interdisciplinarno srečanje raziskovalcev njegovega življenja prispevalo k novim vpogledom v njegovo osebnost in delo. Tokratna obravnava se večinoma navezuje na njegovo delovanje in vpliv, ki ju je imel kot odgovorni urednik *Novic* in avtor prispevkov, s katerimi je širši javnosti več desetletij posredoval različna besedila in z njo sodeloval na različnih področjih družbenega življenja.

Po uvodnih besedah predsednika SAZU, Tadeja Bajde, in izredne članice SAZU, Marije Stanonik, je uvodni prispevek uvedel Srdan V. Bavdek, ki nas je seznanil s celostno podobo Janeza Bleiweisa. Sledila sta dva zgodovinska sklopa, ki sta predstavila Bleiweisovo znanstveno delovanje na področju zdravstva, Bleiweisa kot pobudnika modernizacijskih procesov v kmetijstvu in obrtništvu in kot

* Marjana Strmčnik, dr. balkanskih študij, raziskovalka, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana; marjana.strmcnik@ff.uni-lj.si.

političnega aktivista v procesu nastajanja slovenskega naroda. V tretjem sklopu je bilo predstavljeno njegovo urejanje *Novic*, v četrtem pa njegova izpostavljenost javnosti. V 19 referatih in razpravah, ki so jim sledile, je bil poleg znanstvenega in političnega delovanja predstavljen tudi vpliv *Kmetijskih in rokodelskih novic*¹ na vsakdanje življenje takratnega prebivalstva, kar se je izrazilo v modernizaciji slovenske družbe.

Po uvodnem nagovoru Srdana V. Bavdka ga je s stališča družbene in gospodarske modernizacije predstavil Peter Vodopivec. Posvetil se je Bleiweisovemu vztrajnemu prizadevanju izobraževanja širših množic na vseh področjih; menil je, da je to za blaginjo ljudstva in za njegov gospodarski razvoj temeljnega pomena. Vodopivec je opozoril tudi na Bleiweisova tradicionalna stališča o družini in družbi ter njegov vpliv na gospodarski razvoj slovenskih dežel; poudaril je njegovo držo proti tujemu kapitalu in zahtevo po premisleku o razmerah v avstrijskem gospodarstvu na ozemlju s slovenskim prebivalstvom.

Referat Jerneja Kosija in Roka Stergarja nas je seznanil z dvema različnima kariernima strategijama in identifikacijskima izbirama kranjskega meščanstva v dobi nacionalnega prebujanja: ob Bleiweisu, ki je kariero začel kot Kranjec in jo končal kot prvak slovenskih aktivistov, je Karel Dežman predstavljen kot njegova opozicija. V obeh primerih je bila poudarjena vloga narodne prebuje, še zlasti v jezikovnem kontekstu. Če je Bleiweis danes spoznan kot »oče slovenskega naroda«, je Dežmanova podoba v naši zavesti še vedno prikazana kot posebitev »narodnega renegatstva«.

Igor Grdina je svoj referat namenil vprašanju politične uspešnosti Janeza Bleiweisa in njegovemu uvajanju dialoške strukture v slovenski prostor. Skupaj z narodnim gibanjem se je po revolucionarnem letu 1848 v slovenskem duhovnem prostoru krepila monološka struktura.² Iz tega razloga so bila prva razhajanja v mišljenju Slovencev razumljena kot dramatična, celo radikalna novost, ki bi v procesu modernizacije lahko škodovala narodni skupnosti. Kljub temu da so dialoškem pristopu Janeza Bleiweisa nasprotovali številni sodobniki, se mu je uspelo etabrirati kot uspešen politik in voditelj.

Bogdan Kolar je predstavil odnos Bleiweisa do Cerkev v obdobju, v katerem so se urejala razmerja med njo in državo; Bleiweis ni bil zagovornik političnega katolicizma, je pa kljub temu priznaval pomen predstavnikov Cerkev za ohranjanje etičnih in narodnih vrednot, kar je opazno tudi v vsebinah *Novic*. Krščanstvo je razumel kot sestavni del

slovenske kulture, duhovnike pa kot pomembne nosilce narodnih in kulturnih vrednot. Slednji so bili pomembni tudi za širjenje tednika.

Željko Oset je spregovoril o Bleiweisovem ustanovnem deležu in predsedniški funkciji v Slovenski matici, društvu, ki je bilo tesno vpeto v dogajanja v slovenskem narodnem taboru in v katerem je ves čas podpiral rodoljubni projekt.

Zvonka Županič Slavec nam je Bleiweisa predstavila kot zdravnika in živinozdravnika, ki se je s svojo dvojno izobrazbo uveljavil v nastajajoči slovenski družbi; ob tem, da je v *Novicah* ob živinozdravniških in kmetijskih nasvetih pisal še o zdravju ljudi, pomenu cepljenja, splošni osebni higieni, skratka o vsem, kar naj bi bilo koristno za narodovo zdravje, se je veliko ukvarjal tudi s smrtnostjo porodnic in otročnic zaradi poporodne sepe.

Bleiweis je s pomočjo *Novic* svoja spoznanja posredoval širšim množicam in s tem v javnosti širil bralno kulturo. Distribucijsko mrežo in pomen *Novic* kot nosilk idej slovenskosti sta raziskali Irena Selišnik in Marta Verginella; predstavili sta distribucijo ne le v mestu, temveč tudi na podeželju. Kot pomemben dejavnik distribucije so bili predstavljeni duhovniki, ki so bili tako ne le razlagalci »cesarske in božje besede«, temveč tudi nosilci in razlagalci slovenskosti.

Ksenija Horvat je spregovorila o Bleiweisovem uredniškem in novinarskem delovanju ter vsebini časopisa, ki je postal pomembno gonilo ne le gospodarskega, temveč tudi kulturnega napredka. Spregovorila je tudi o njegovih političnih stališčih o nacionalnem vprašanju: če je skušal pred marčno revolucijo leta 1848 *Novice* pred cenzuro braniti z apolitičnim pristopom, je po njej vedno pogosteje pisal o pomenu nacije in polemiziral o takratni politični situaciji, a je ves čas ostal previden in preudaren urednik.

Bernard Nežmah je analiziral uredniško delo in pozicijo *Kmečkih in rokodelskih novic* v primerjavi z *Lublanskimi novicami*, ki jih je pol stoletja prej urejal Valentin Vodnik, in v primerjavi s konceptom urejanja *Slovenskega naroda* (po letu 1868) pod uredništvom Josipa Jurčiča. Naštete časopise je analiziral s stališča žanra, odnosa do bralcev, predstav o svetovih, o katerih pišejo, izbire jezika, reklam, cenzure in ustvarjanja medijskih zvezd. Pri tem je omenil tudi takratno pomembno komunikacijo med uredništvom in javnostjo.

Mariji Stanonik, pobudnici simpozija, se je ideja interdisciplinarnega dogodka porodila ob dolgoletnem prebiranju *Novic* in Bleiweisovih opomb pod črto, ki jih je, glede na pomembnost zastopanih stališč, tudi analizirala. Njegovo komunikacijo z bralci je primerjala z radiom, saj je vedno imela občutek, da se je Bleiweis z njimi »pogovarjal«.

Janez Bleiweis je kot »oče slovenskega naroda« v *Novicah* prevzel vodilno vlogo v slovenskem narodnoprebudnem gibanju, pripomogel je tudi k poenotenju pisave in skupnega imena, o čemer je spregovoril Božidar Jezernik, ki je

1 Za *Kmetijske in rokodelske novice* v nadaljevanju uporabljam skrajšano obliko naziva: *Novice*.

2 Igor Grdina izhaja iz teorije ontoloških strukturalistov, po kateri monološka struktura pomeni vračanje k izhodiščem, torej k postulatam, medtem ko je dialoška struktura njeno nasprotje: je iščoča, dialoška. Grdina poudarja, da je to groba polarizacija, po Maxu Weberu čisti tipi namreč ne obstajajo.

opozoril tudi na to, da je Bleiweis utonil v pozabo zaradi radikalne kritike Edvarda Kardelja, ki se je o njegovi vlogi in pomenu za slovenski narod izrazil zelo negativno.

Jurij Fikfak je spregovoril o inkluzivnosti interdisciplinarnega poročanja v *Novicah* in analiziral strategije uredniške politike, s katero je Bleiweis omogočil razpravo v slovenskem jeziku in z njeno pomočjo konsolidiral in zaokrožil proces nacionalizacije Slovencev kot političnega telesa.

V referatu Jožeta Dežmana smo spremljali razmišljanje o spreminjanju slovenskega kolektivnega spomina in simbolne krajine med nastajanjem nacije in med spremembami v socialističnem obdobju.

O že omenjenem Bleiweisovem vplivu na oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika, ki ga je Bleiweis poimenoval »čisti slovenski jezik«, je spregovoril Marko Jesenšek. Poudaril je, da je Bleiweis prepoznavnost Slovenije povezoval z oblikovanjem enotnega knjižnega jezika. Tako je tudi ob prevajanju Občedržavlanskega zakonika imel nekaj težav z oblikovanjem jezika, vendar je bilo zanj pomembnejše to, da je s prevodom ustavnega besedila v slovenščino Dunaj Slovence priznal kot narod z notnim knjižnim jezikom in več narečji.

Kozma Ahačič je problematiziral vlogo Bleiweisa v odnosu do Koseskega in Prešerna; ta je namreč vplivala na kanonizacijo Prešerna. V ta namen je bil Koseski leta 1866 v kritiki trojice Stritar-Jurčič-Levstik uporabljen za utemeljevanje kakovosti Prešerna in posledično kritiko Bleiweisa, ki je bolj kot Prešerna povzdigoval Koseskega, ne glede na to, da se je sam zavedal Prešernove vrednosti.

O primerjavi med Bleiweisovim kultom kot »očetu naroda« in Prešernovim kot »nacionalnem pesniku«, dveh za narodno prebujanje 19. stoletja značilnih pozicijah, je spregovoril Marijan Dovič. Opozoril je, da je v nasprotju s številnimi drugimi evropskimi narodi slovenski bolj naklonjen Prešernu. Za namen simpozija je naredil primerjavo Slovencev s Čehi in z Islandci. Že v prejšnjem referatu omenjena pozicija mladoslovencev, ki kritizirajo Bleiweisa in pojejo slavospev Prešernu, je tukaj dodatno razdelana: »ritualni očetomor«, kot namerno pozabo Bleiweisovega pomena v slovenski družbi poimenuje Dovič, so mladoslovenci zakrivali že v povezavi s Prešernovim kultom. Slovenski komunisti, ki z Edvardom Kardeljem ves čas veljajo za krivce izbrisa njegove podobe iz kolektivnega spomina, so bili tako le še »gostje na sedmini«.

O pomenu Janeza Bleiweisa za slovensko pripovedno dediščino je spregovorila Anja Mlakar, ki je analizirala prispevke slovstvene folklore, v *Novicah* objavljenih v času njegovega urednikovanja. Spregovorila je tudi o vplivu folklorne oziroma slovenske pripovedne dediščine na narodnobuditeljsko gibanje in zgodnejši fazi razvoja slovenske folkloristike kot znanstvenega področja.

O odnosu Janeza Bleiweisa do »narodnega pesništva« je poročala Marjeta Pisk. Osvetlila je njegovo vlogo pri zbiranju narodnoslovstvenega blaga pri Matici slovenski in

vplivu na vključevanje zbranih gradiv v *Slovensko berilo za četrti gimnazijski razred* (1855). V referatu je podala mnenje, da je z delovanjem v *Novicah* odločilno vplival na pomen »narodnega pesništva« v očeh bralcev.

Simpozij se je končal s konstruktivnim dialogom, z zahvalami vsem udeležencem in s pozivom k nadaljnjemu raziskovanju. Na simpoziju so bili sprejeti naslednji sklepi:

- 1) interdisciplinarni simpozij je bil ocenjen pozitivno, saj predstavlja kakovosten prispevek k prepoznavnosti pomembne slovenske osebnosti; 2) Janez Bleiweis je že rehabilitiran na področju naravoslovja; 3) skozi razprave je bilo ugotovljeno, da je podoba osebnosti in dela Janeza Bleiweisa na družbenem in humanističnem področju še vedno premalo prepoznana v širšem slovenskem prostoru; če smo doslej dajali prednost Prešernu, je sedaj morda čas, da se prepozna tudi Bleiweisova vloga v slovenski narodovi prebujni in modernizaciji; 4) predstavljen je bil pomen *Kmetijskih in rokodelskih novic* kot nosilk slovenskega opismenjevanja; 5) glede na slišano³ je mogoče spoznati Janeza Bleiweisa kot pomembnega nosilca slovenske nacionalnosti in ga prepoznati kot »očeta slovenskega naroda«, vendar je za namen njegove družbene rehabilitacije in umestitve njegove podobe v kolektivnem spominu treba nadaljevati začeto raziskovalno delo in ga predvsem predstaviti širši javnosti.

3 Povzetki s simpozija so dostopni na povezavi <https://www.youtube.com/playlist?list=PLjVKITCVnkiakmyM2Hzwzd3ON29wefQxp>.